

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Ліпинський В.В.,

*доктор юридичних наук, доцент
директор Навчально-наукового інституту права та
міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів, Україна*

Лютіков П.С.,

*доктор юридичних наук, професор
завідувач кафедри адміністративного та митного права
Університету митної справи та фінансів, Україна*

Ліпинський В.В., Лютіков П.С. Адміністративна відповідальність юридичних осіб за порушення митних правил

У світлі рекомендацій авторитетних міжнародних організацій та практики міжнародних судових установ, найкращого досвіду зарубіжних країн та передових напрацювань доктрини адміністративного права автор обґрунтовує необхідність позитивного законодавчого рішення щодо питання про відповідальність юридичних осіб за порушення митних правил, адже закріплена митним законодавством неможливість притягнення юридичних осіб до відповідальності за порушення митних правил негативно впливає на ефективність інституту відповідальності за порушення вимог митного законодавства, розриваючи правовий зв'язок між вигодонабувачем порушення митних правил та самим митним правопорушенням, ускладнюючи розслідування порушення митних правил та встановлення осіб, що є винуватими у його вчиненні та мають понести правові наслідки вчинення порушення митних правил, а також позбавляючи юридичних осіб правових процедурних гарантій, незважаючи на те, що більшість примусових заходів у рамках розслідування та розгляду справи про порушення митних правил зачіпають права та законні інтереси відповідних юридичних осіб. Встановлення відповідальності юридичних осіб за порушення митних правил та визнання їх учасниками проваджень у справах про порушення митних правил забезпечить застосування пропорційних адміністративно-правових наслідків порушення митних правил до належного суб'єкта, який поліпшує свій фінансовий стан внаслідок вчинення адміністративного правопорушення особами із тісним правовим зв'язком із ним та ідентичними інтересами, а також належну реалізацію юридичними особами процедурних прав та гарантій під час розслідування та розгляду справ про порушення митних правил, у яких може мати місце застосування примусових процедурних заходів, що зачіпають права та законні інтереси юридичних осіб, пов'язаних з відповідним порушенням вимог митного законодавства.

Ключові слова: адміністративна відповідальність юридичних осіб, порушення митних правил, процедурні гарантії для юридичних осіб у рамках провадження у справах про порушення митних правил, суб'єкти відповідальності за порушення митних правил, стаття 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Lipinsky V.V., Lyutikov P.S. Administrative liability of legal persons for violations of customs rules

In the light of the recommendations of authoritative international organizations, the case-law of international judicial institutions, the best experience of foreign countries and the best developments in the science of administrative law, the author substantiates the need for a positive legislative decision on the liability of legal persons for violation of customs rules with considerations that if it is impossible to hold legal persons liable for customs violations, it negatively affects the effectiveness of the customs liability mechanism, breaks the legal link between the beneficiary of customs violation and the customs offence itself, complicates the investigation of customs rules violations and identification of perpetrators and imposition of relevant legal consequences, as well as deprives legal persons of procedural guarantees, despite the fact that most coercive procedural measures within the investigation

and consideration of the customs offence case detrimentally affect the rights and legitimate interests of the relevant legal entities. Establishing the liability of legal persons for customs violations and recognizing them as participants in customs violations proceedings will ensure the imposition of proportional administrative-legal consequences of customs violation to the very person that improves its financial standing with the proceeds of a customs offense committed by legal person's proxy, bound with it with close legal ties, as well as the proper use by legal entities of procedural rights and guarantees during the investigation and consideration of customs violation cases, which may involve the application of coercive procedural measures affecting the rights and legitimate interests of legal entities connected to the violation of the requirements of customs legislation.

Key words: administrative liability of legal entities, violation of customs rules, procedural guarantees for legal entities in proceedings on violations of customs rules, subjects of liability for violation of customs rules, Article 7 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Постановка проблеми та завдання дослідження. Система митних органів та митне законодавство України за умов стрімкого та нестабільного розвитку публічного адміністрування в умовах державотворення за часів незалежності України подолали значний еволюційний шлях із неодноразовою та непослідовною зміною інституційних моделей оформлення митних органів, а також з поступовим приведенням митних правил та процедур у відповідність до міжнародних стандартів. Однак, не є вичерпаним потенціал науки адміністративного права у частині розробки науково обґрунтованих рішень, спрямованих на оптимізацію забезпечення реалізації митними органами державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі. Митне законодавство України характеризується значними засадничими, концептуальними та юридико-технічними недоліками, а також численними невикористаними можливостями щодо оптимізації митного адміністрування. Найбільш важливими науковими результатами, які одержуються у рамках наукових досліджень митного спрямування, є ті, які забезпечують якісне осучаснення доктрини адміністративного права шляхом наповнення її новими та прогресивними теоретичними концепціями, а також визначають можливості реалізації найкращого доробку вчених-адміністративістів у положеннях митного законодавства та практиці його застосування. Зокрема, у світлі рекомендацій авторитетних міжнародних організацій та практики міжнародних судових установ, найкращого досвіду зарубіжних країн та передових напрацювань доктрини адміністративного права нагальним видається належне наукове опрацювання та законодавче вирішення питання про відповідальність юридичних осіб за порушення митних правил, адже закріплена митним законодавством неможливість притягнення юридичних осіб до відповідальності за порушення митних правил негативно впливає на ефективність інституту відповідальності за порушення вимог митного законодавства, розриваючи правовий зв'язок між вигодонабувачем порушення митних правил та самим митним правопорушенням, ускладнюючи розслідування порушення митних правил та встановлення осіб, що є винуватими у його вчиненні та мають понести правові наслідки вчинення порушення митних правил, а також позбавляючи юридичних осіб правових процедурних гарантій, незважаючи на те, що більшість примусових заходів у рамках розслідування та розгляду справи про порушення митних правил зачіпають права та законні інтереси відповідних юридичних осіб.

Аналіз джерел та виклад основних положень дослідження. Розпочинаючи виконання вищевказаного завдання, перш за все, наведемо визначення порушення митних правил та засади, на яких ґрунтується адміністративна відповідальність за їх вчинення.

Так, Митним кодексом України (далі – МК України) визначено, що порушенням митних правил є адміністративне правопорушення, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений актами митного законодавства порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи цим, і за які цим митним законодавством передбачена адміністративна відповідальність. При цьому, адміністративна відповідальність за порушення митних правил настає у разі, якщо ці воно не тягне за собою кримінальну відповідальність (ст. 458 МК України) [1].

Аналізуючи порушення митних правил у розрізі його окремих елементів, насамперед, констатуємо, що суб'єктом відповідальності за порушення митних правил законом визначені фізичні особи, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а при вчиненні порушень митних правил підприємствами – посадові особи цих підприємств (ч. 2 ст. 459 МК України) [1]. Водночас, Керівництвом щодо

митних правопорушень до додатку Н до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур (далі – Конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур) встановлюється, що за порушення митних правил, вчинене фізичними особами від імені юридичних осіб, відповідна юридична особа може нести наслідки цих порушень. Вказується на те, що оскільки учасниками експортно-імпорتنих операцій зазвичай є юридичні особи, митні правопорушення можуть бути пов'язані з ними, адже через розмір сучасних підприємств не завжди вдається встановити фізичну особу, яка може скористатися правопорушенням або бути єдиним суб'єктом, який визначає спрямованість рішень в юридичній особі. Зокрема, у випадку невиконання митних правил через недбалість правопорушення зазвичай не стільки результатом одноособового рішення, скільки усіх корпоративних структур. За спостереженнями укладачів керівництва ця економічна та соціальна реальність дедалі більше визнається законодавцями: хоча країни загального права та деякі окремі країни цивільного права давно прийняли концепцію про відповідальність юридичних осіб, інші правові системи лише нещодавно почали вирішувати це питання [2, с. 6]. Таким чином, за змістом роз'яснень міжнародних організацій, що спеціалізуються на питаннях митного адміністрування, країни загального права та деякі окремі країни цивільного права давно запровадили концепцію про відповідальність юридичних осіб, зважаючи на те, що учасниками експортно-імпорتنих операцій зазвичай є юридичні особи, а їх розмір та структура не завжди дозволяє встановити фізичну особу, яка є вигодонабувачем від правопорушення або бути єдиним суб'єктом, відповідальним за рішення, дію чи бездіяльність, яка визнана порушенням митних правил (наприклад, у випадку невиконання митних правил через недбалість правопорушення зазвичай є не стільки результатом одноособового рішення, скільки декількох корпоративних структур).

Також, досліджуючи питання доцільності запровадження юридичних механізмів застосування адміністративно-правових заходів відповідальності до юридичних осіб за порушення митних правил, слід зважати й на те, що ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція) [3] вимагає виключити можливість покарання особи за злочин, вчинений іншою особою, що рівною мірою стосується як фізичних, так й юридичних осіб. Зокрема, у світлі обставин справи «G.I.E.M. S.r.l.» та інші проти Італії» Європейський суд з прав людини вказав на те, що юридичні особи втратили частину майна у порядку конфіскації при тому, що вони не були учасниками будь-якого кримінального провадження, адже обвинувачення пред'явили лише їх законним представникам у особистій якості, а питання про недобросовісний та кримінально-караний характер рішень юридичних осіб у рамках кримінальних проваджень відносно її законних представників та учасників, не поставало. Призначення кримінального покарання юридичним особам за цих обставин міжнародна судова установа визнала несумісним із вимогами ст. 7 Конвенції (G.I.E.M. S.r.l. та інші проти Італії, заяви № 1828/06, 34163/07 и 19029/11, п. 271-272) [4]. Отже, призначення юридичним особам кримінального покарання (яким за у розумінні цього міжнародно-правового документа є значна кількість адміністративних стягнень за порушення митних правил) за обставин, коли вони не були учасниками будь-якого кримінального провадження, адже обвинувачення пред'явили лише їх законним представникам у особистій якості, а питання про недобросовісний та кримінально-караний характер рішень юридичних осіб у рамках кримінальних проваджень відносно її законних представників та учасників, не поставало, не відповідає зазначеній вимозі, що викликає необхідність внесення відповідних змін та доповнень у законодавство України про адміністративну відповідальність для визнання юридичних осіб суб'єктами адміністративних правопорушень та розширення можливостей щодо тлумачення адміністративно-деліктних правових норм у відповідних справах.

Більше того, за слушним зауваженням А. В. Дусик, незважаючи на те, що у контексті провадження у справах про порушення митних правил юридичні особи офіційно не визнаються суб'єктами адміністративної відповідальності, саме вони несуть негативні наслідки в результаті застосування митної конфіскації та піддаються деяким специфічним процесуальним діям (наприклад, митне обстеження чи взяття проб і зразків для проведення експертизи), які орієнтовані саме на юридичних осіб. Однак, за юридичними особами не закріплюється можливість реалізації жодних правових гарантій чи захисних юридичних інструментів власних прав та законних інтересів, адже їх участь у відповідних адміністративно-деліктних провадженнях є неможливою [5, с. 35].

Висновки з дослідження. Підсумовуючи вищевикладене, маємо підстави дотримуватись позиції щодо того, що оптимальною перспективою вдосконалення адміністративно-деліктних положень митного законодавства є встановлення відповідальності юридичних осіб за порушення митних правил. Це забезпечить застосування пропорційних адміністративно-правових наслідків порушення митних правил до належного суб'єкта, який поліпшує свій фінансовий стан внаслідок вчинення адміністративного правопорушення особами із тісним правовим зв'язком із ним та ідентичними інтересами, а також належну реалізацію юридичними особами процедурних прав та гарантій під час розслідування та розгляду справ про порушення

митних правил, у яких може мати місце застосування примусових процедурних заходів, що зачіпають права та законні інтереси юридичних осіб, пов'язаних з відповідним порушенням вимог митного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI. Дата оновлення: 24 жовтня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
2. World Customs Organization (2000). Kyoto Convention – Guidelines to Specific Annex H Chapter 1: Customs Offences. URL: <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/wto-atf/dev/rkc-guidelines-sa-h1.pdf>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ Ради Європи від 4 листопада 1950 року. Дата оновлення: 2 жовтня 2013 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n42.
4. G.I.E.M. S.r.l. и другие против Италии, жалобы № 1828/06, 34163/07 и 19029/11, 28 июня 2018 г. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-189067&filename=CASE%20OF%20G.I.E.M.%20S.R.L.%20AND%20OTHERS%20v.%20ITALY%20-%20%5BRussian%20translation%5D%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co.pdf>.
5. Дусик А. В. Провадження у справах про порушення митних правил : дис. ... канд. юрид. наук (уривок) : 12.00.07. Харків, 2006. 85 с. URL: <http://www.disslib.org/provadhennja-u-spravakh-pro-porushennja-mytnykh-pravyl.html>.